

RĂSPUNDEREA PATRIMONIALĂ A JUDECĂTORILOR ÎN REPUBLICA MOLDOVA

STELA GAVAJUC, *dr., lector superior, Facultatea de Drept,
Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți*

ABSTRACT

Negligence or not performing the job functions on the judicial organization or the law precautions of the judge ordinance, scheduled as norms in the Code of the Professional Ethics attracts the legal responsibility of the judge.

From the specific mode of drawing the disciplinary, penal or civil punishment of the judge don't make the conclusions that he could have some privileges. The fundamental principles of the judicial responsibility of the persons are kept everywhere, assuring the independence and inviolability of the judge.

Neglijența sau neîndeplinirea obligațiilor de serviciu privind organizarea judecătorească sau a prevederilor legii privind statutul judecătorului, a normelor prevăzute de Codul de etică profesională atrag răspunderea juridică a judecătorilor.

Legile organice cu privire la organizarea judecătorească, codul de procedură penală și codul de procedură civilă stabilesc competența judecătorilor sau a președinților și vicepreședinților instanțelor judecătorești, iar legea privind statutul judecătorului și cea privind colegiul disciplinar și răspunderea disciplinară a judecătorilor stabilesc modul de tragere la răspundere disciplinară a judecătorilor, datorită locului și însemnătății lor în viața statală, a responsabilității lor sporite pentru activitatea judiciară.

Din modul specific de tragere la răspundere disciplinară, penală sau civilă al judecătorului nu trebuie să deducem că acesta ar beneficia de unele privilegii. Principiile fundamentale ale răspunderii juridice a persoanelor se mențin în toate, asigurând-se independența, inviolabilitatea și imparțialitatea judecătorilor.

Trebuie să menționăm că în teoria jurisprudenței condițiile răspunderii juridice a judecătorului sunt condiții generale de răspundere, fără vreo deosebire față de alte persoane fizice și juridice. Elementele componenței de infracțiune, necesare pentru atragerea răspunderii juridice, sunt următoarele:

1) relațiile juridice și etice stabilite în societate, asupra cărora sunt îndreptate acțiunile sau inacțiunile magistratului;

2) partea obiectivă - rezultatul propriu-zis al abaterilor (cauzarea pagubelor materiale, morale prin acțiunile sau inacțiunile magistratului);

3) subiectul relațiilor care cad sub incidența abaterilor răspunderii juridice (magistratul numit în ordinea stabilită);

4) partea subiectivă, adică atitudinea subiectului față de cele comise (vinovăția prin formele ei) [4, pag. 97-113].

Anterior, în problema răspunderii judecătorului, fiind antrenate diferite instituții (de stat, obștești, judiciare), publicitatea lăsa mult de dorit. Deși Constituția anunța independența instanțelor judecătorești, domina părerea că judecătorul este independent numai în ședința judiciară examinând o cauză concretă, în rest el nu era inviolabil și nu se bucura de independență, imparțialitate. Persoanele care își mențineau independența și imparțialitatea, erau supuse unor încercări enorme de ordin personal, politic și moral și în cele din urmă ele puteau ceda la aceste presiuni.

Prin adoptarea actualei Constituții a Republicii Moldova s-a proclamat separarea puterilor în stat și colaborarea lor în vederea exercitării prerogativelor ce le revin, creîndu-se un nou sistem al instanțelor judecătorești. Dar în conștiința socială mentalitatea veche are rădăcini puternice, după cum această mentalitate se menține, în egală măsură, și în activitatea judiciară, avînd efect și asupra răspunderii judecătorului [5, pag. 125-126].

Unul din principiile de bază ale răspunderii civile este că orice prejudiciu trebuie reparat.

Legea nr. 544-XII din 20.07.1995 (publicată în Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 59-60/664 din 26.10.1995) privind statutul judecătorului stabilește condițiile generale ale răspunderii patrimoniale a statului și judecătorilor pentru erori judiciare(art. 21¹).

Conform art. 21¹ (introdus prin legea nr. 247 din 21.07.06) din legea R.M. privind statutul judecătorului:

„(1) Statul răspunde patrimonial pentru prejudiciile cauzate prin erori judiciare drepturilor și libertăților fundamentale ale omului, garantate de Constituție și de tratatele internaționale la care Republica Moldova este parte.

(2) Pentru repararea prejudiciului, persoana are dreptul să înainteze acțiune numai împotriva statului, reprezentat de Ministerul Finanțelor.

(3) Răspunderea statului nu înlătură răspunderea judecătorilor care și-au exercitat atribuțiile cu rea-credință sau neglijență gravă.

(4) După ce a acoperit prejudiciul în temeiul hotărîrii judecătorești irevocabile, statul poate înainta, în condițiile legii, o acțiune în regres împotriva judecătorului care, cu rea-credință sau din neglijență gravă, a săvîrșit eroarea judiciară cauzatoare de prejudicii.

(5) Dreptul persoanei la repararea prejudiciilor materiale cauzate prin erori judiciare săvîrșite în alte procese decît cele penale poate fi exercitat numai în cazul în care se stabilește, în prealabil, printr-o hotărîre judecătorească definitivă, răspunderea penală a judecătorului pentru o faptă săvîrșită în decursul judecării pricinii și dacă această faptă este de natură să determine o eroare judiciară.

(6) În cazul prevăzut la alin.(4), dacă drepturile și libertățile fundamentale au fost încălcate de un complet compus din mai mulți judecători, acțiunea poate fi intentată tuturor judecătorilor vinovați, care răspund solidar. Acțiunea în regres în privința judecătorului poate fi înaintată numai cu acordul Consiliului Superior al Magistraturii”.

A. Răspunderea statului se întemeiază pe ideea de garanție și de risc al activității, fiind deci o răspundere obiectivă. În baza acestei idei, statul este răspunzător pentru erorile judiciare independent de dovedirea vinovăției magistratului, statul fiind cel obligat să asigure toate condițiile pentru evitarea erorilor judiciare și tot el este cel răspunzător pentru alegerea și pentru numirea judecătorilor. Răspunderea statului este totuși o formă de răspundere specială, cu reguli specifice și se distinge prin următoarele:

- statul și magistratul nu răspund solidar, iar victima erorii judiciare poate chema în judecată exclusiv statul, fără a avea posibilitatea să se îndrepte direct împotriva judecătorului;

- statul răspunde independent de vinovăția magistratului, fără a-l putea chema în garanție pe acesta. O astfel de idee se bazează și pe faptul că, în cazul erorilor judiciare, prin instituția răspunderii patrimoniale a statului trebuie asigurată nu doar protecția victimei, ci și a judecătorului, care nu poate răspunde direct față de victimă în nici o situație [3, pag. 99].

Legiuitorul face distincție între răspunderea patrimonială a statului pentru erorile judiciare comise în procesele penale și erorile judiciare comise în alte procese decît cele penale.

Cazurile și modul de reparare de către stat a prejudiciului cauzat prin erori judiciare, comise în cursul procesului penal, sînt prevăzute de Legea R. M. nr. 1545-XIII, din 25.02.1998, privind modul de reparare a prejudiciului cauzat prin acțiunile ilicite ale organelor de urmărire penală, ale procuraturii și instanțelor judecătorești (publicată în Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 50-51/359 din 04.06.1998), la care face trimitere și art. 524 C.proc.pen. al R. M.

În legătură cu această răspundere, se impune respectarea unor condiții specifice:

1. Existența unei acțiuni ilicite (aceasta se identifică cu eroarea judiciară).

Legea definește (art.2 al. 1) noțiunea de „acțiuni ilicite” ca fiind acele acțiuni sau inacțiuni ale organului împuternicit să examineze cazurile cu privire la contravențiile administrative, ale organului de urmărire penală sau ale instanței de judecată,

care exclud vinovăția acestora, al căror caracter ilegal se manifestă prin încălcarea principiului general, potrivit căruia nici o persoană nevinovată nu poate fi trasă la răspundere și nu poate fi judecată (erori) ori fapte ale persoanelor cu funcție de răspundere din organul de urmărire penală sau din instanța de judecată, manifestate prin încălcarea intenționată a normelor procedurale și materiale în timpul procedurii penale sau administrative (infrațiuni).

La art. 3 al. 1 din legea amintită sunt stabilite și situațiile în care există acțiuni ilicite. Astfel, este reparabil prejudiciul material și moral cauzat în urma:

- a) reținerii ilegale, aplicării ilegale a măsurilor preventive sub formă de arest, de declarație de a nu părăsi localitatea sau țara, tragerii ilegale la răspundere penală;
- b) condamnării ilegale, confiscării ilegale a averii, supunerii ilegale la muncă neremunerată în folosul comunității;
- c) efectuării ilegale, în cazul urmăririi penale ori judecării cauzei penale, a percheziției, ridicării, punerii ilegale sub sechestru a averii, eliberării sau suspendării ilegale din lucru (funcție), precum și în urma altor acțiuni de procedură care limitează drepturile persoanelor fizice sau juridice;
- d) supunerii ilegale la arest administrativ, reținerii administrative ilegale sau aplicării ilegale a amenzii administrative de către instanța de judecată;
- e) efectuării măsurilor operative de investigații cu încălcarea prevederilor legislației;
- f) ridicării ilegale a documentelor contabile, a altor documente, a banilor, a ștampilelor, precum și în urma blocării conturilor bancare [2, pag. 699-700].

Prejudiciul cauzat prin asemenea acțiuni nu se repară de către stat în cazul împăcării bănuțului, învinutului, inculpatului cu partea vătămată, precum și în cazul în care persoana, în procesul urmăririi penale sau cercetării judecătorești, împiedică, prin autodenunț, stabilirea adevărului.

2. Existența a unui act de reabilitare sau a unui act prin care s-a constatat ilegalitatea acțiunilor organelor judiciare (expres arătate în articolul 6 al Legii). Un asemenea act există în cazul: rămânerii definitive și irevocabile a sentinței de achitare; scoaterii persoanei de sub urmărire penală sau încetării urmăririi penale pe temeiuri de reabilitare; adoptării de către instanța judecătorească a hotărârii cu privire la anularea arestului administrativ în legătură cu reabilitarea persoanei fizice; adoptării, de către judecătorul de instrucție, în condițiile art. 313 alin. (5) din C.proc.pen. al R. M. în privința persoanei achitate sau scoase de sub urmărire penală, a încheierii privind înfăptuirea, în timpul procesului penal, a măsurilor operative de investigații cu încălcarea prevederilor legislației.

3. Prejudiciul cauzat se repară integral, indiferent de culpa persoanelor cu funcții de răspundere din organele de urmărire penală sau din instanțele judecătorești.

4. Cauzele cu privire la repararea prejudiciului material și moral se examinează în conformitate cu normele de procedură civilă în vigoare (art. 5 al. 1 din lege).

Pentru *alte procese decât cele penale*, răspunderea patrimonială a statului este reglementată de art. 21¹ al. 5 al Legii privind statutul judecătorului. Și pentru aceasta există condiții specifice:

1) Existența unei erori judiciare. Deoarece legea nu stabilește situațiile în care există eroare judiciară, vom aprecia că o asemenea eroare există ori de câte ori instanța pronunță o hotărâre greșită în fond, cele stabilite de instanță fiind contrare realității, cu condiția ca acea hotărâre definitivă să fie desființată ca urmare a exercitării căilor de atac prevăzute de lege.

2) Persoana vătămată are dreptul la repararea pagubei în situațiile în care judecătorul comite, în cursul judecării cauzei, o faptă penală, pentru care a fost condamnat definitiv, dacă acea faptă este de natură să determine o eroare judiciară. În aceeași ordine de idei, al. 3 al art. 19 al Legii privind statutul judecătorului prevede: „Judecătorul nu poate fi tras la răspundere pentru opinia sa exprimată în înfăptuirea justiției și pentru hotărârea pronunțată dacă nu va fi stabilită, prin sentință definitivă, vinovăția lui de abuz criminal”.

3) Această răspundere operează pentru repararea prejudiciilor materiale.

Textului analizat i se pot aduce un șir de critici. Astfel, el limitează răspunderea statului la existența unei condamnări penale a judecătorului. Eroarea judiciară se referă la greșita judecare și soluționare a cauzei pe fond, care poate rezulta inclusiv din săvârșirea unei fapte penale de către judecător, dar nu se limitează la aceasta. A condiționa dreptul persoanei la repararea prejudiciului de existența unei fapte penale comise de judecător, în timpul judecării procesului, înseamnă a restrânge nepermis de mult acest drept și a lăsa posibilitatea ca multe erori judiciare, neimputabile victimei, să fie suportate chiar de aceasta. În plus, sub aspect subiectiv, legea condiționează răspunderea statului de vinovăția judecătorului, ceea ce contravine însuși scopului pentru care a fost reglementată această instituție, fundamentată de ideea de garanție a statului și pe cea de risc al activității, independent de dovada unei vinovății [3, pag. 101-102].

B. În ce privește **răspunderea patrimonială a judecătorului**, aceasta are un caracter subsidiar și se poate angaja numai dacă magistratul a acționat cu rea-credință sau din gravă neglijență, deci numai pentru erorile judiciare săvârșite cu un anumit grad de vinovăție. Condițiile angajării acestei răspunderi sînt:

1) Preexistența unui proces, adică a unei hotărâri definitive în care s-a stabilit răspunderea patrimonială a statului pentru acea eroare judiciară.

2) Fapta care a determinat eroarea judiciară să fi fost comisă de judecător cu rea-credință sau gravă neglijență. Prin urmare, dacă nu există vinovăția magistratului sau acesta a comis eroarea judiciară dintr-o culpă ușoară, el nu va răspunde față de stat.

În ceea ce privește „rea-credință”, este de menționat că legea nu definește această noțiune. Fiind vorba de dovedirea unui element subiectiv, instanța este singura în măsură să stabilească, la judecarea acțiunii, dacă judecătorul a acționat cu rea-credință, plecând de la elemente exterioare, materiale, obiective și de la circumstanțele personale și reale. În ce ne privește, considerăm că reaua-credință constă în faptul că judecătorul, cu bună-știință, față de probele administrate și față de realitatea pe care acestea o dezvăluie, pronunță o hotărâre, știind că aceasta este greșită în fond, știind deci că ceea ce a statuat nu corespunde adevărului. Reaua-credință este, de fapt, o formă a vinovăției sub forma intenției rău-voitoare.

Nici „grava neglijență” nu este definită de lege, tot judecătorului revenindu-i sarcina să aprecieze, în funcție de toate împrejurările cauzei, dacă magistratul a acționat din gravă neglijență. Neglijența este acea formă a vinovăției, mai ușoară decât in-

tenția, adică o vinovăție neintenționată. Judecătorul nu va răspunde decât pentru cea mai gravă formă a neglijenței (culpa lata), spre deosebire de dreptul comun, în care răspunderea civilă delictuală se angajează chiar și pentru cea mai ușoară culpă [3, pag. 104].

Explicațiile de mai sus sunt confirmate și de prevederile al. 1 al art. 17 din Legea R. M. nr. 353-XV din 28.10.2004, cu privire la agentul guvernamental (publicată în Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr.208-211/932, din 19.11.2004), conform căruia: „Statul are drept de regres împotriva persoanelor a căror activitate, cu intenție sau din culpă gravă, a constituit temei pentru adoptarea hotărârii privind plata obligatorie a sumelor stabilite prin hotărârea Curții sau prin acord de soluționare pe cale amiabilă a cauzei”.

Reaua-credință trebuie dovedită de stat, în calitate de parte a procesului în care se judecă acțiunea în regres împotriva judecătorului.

Acțiunea statului împotriva judecătorului este o acțiune separată în regres. Conform art. 1415 al C.civ.al R.M., răspunderea materială a judecătorului pentru acțiuni ilicite poate surveni doar față de stat și în ordine de regres, în cazul în care vinovăția acestuia este stabilită într-o sentință definitivă de condamnare. Prin urmare, acțiunea în regres poate fi introdusă doar după ce statul a acoperit prejudiciul cauzat în temeiul unei hotărâri judecătorești irevocabile și numai cu acordul Consiliului Superior al Magistraturii.

Deși s-au exprimat opinii în sensul garantării imunității judecătorilor de acțiunile de chemare în judecată [1, pag. 116], considerăm o asemenea stare de lucruri ca fiind acceptabilă. De altfel, răspunderea patrimonială a judecătorului este o excepție și nu o regulă.

Bibliografia

1. Bostan G., Balan P., Gribincea V., Posturusu N., Ulianovschi X., Responsabilitatea judecătorului, în „Evaluarea necesităților sistemului judecătoresc din Republica Moldova”, Rev. „Avocatul Poporului”, Ediție specială, Tipografia Centrală, Chișinău, 2006.
2. Dolea I., Roman D., Vîzdoagă T., Sedlețchi I., Șterbeț V., Rotaru V., Botezetu R., Cerbu A., Ursu S., Erjîu E., Codul de procedură penală, Comentariu, Edit. Cartier juridic, Chișinău, 2005.
3. Petre I., Considerații în legătură cu răspunderea patrimonială a statului și a judecătorilor și procurorilor pentru erori judiciare, în lumina dispozițiilor constituționale și legale, în Rev. „Dreptul”, nr.9/2005.
4. Pop V., Răspunderea disciplinară a magistraților, în „Studiu de Drept Românesc”, nr.1-2, 1996.
5. Popovici T., Unele aspecte ale eticii judiciare și responsabilitatea judecătorului în R. Moldova, Editura Garuda-Art, Chișinău, 2000.